

A nők megítélése közmondások tükrében

Mineke Schipper: *Soha ne vegyél el nagy lábú nőt! Szólások és közmondások a nőkről a világ minden tájáról*

Külső megjelenés. A közel 390 oldalas, cérnafűzött, keménytablás, Mészáros Viktor fordításában magyar nyelvre remekül átültetett magyar kiadás borítója rózsaszínben pompázik, a szöveg rajta fekete és fehér betűkkel. Látványosra tervezett védőborító óvja: az első fülön felvezető a könyvhöz, a hátsón a mű stílusának meghatározása, miszerint ez a tudományos igénnyel megírt könyv részben összehasonlító nyelvészeti tanulmány, részben szórakoztatni képes antológia. Fűlszövegében az is olvasható, hogy „a világ minden népét képviselő gyűjtemény érdekes bepillantást nyújt a női léttel és a női adottságokkal kapcsolatos, évszázadok alatt kikristályosodott bölcsességek, tapasztalatok világába”.

A belső. A világ minden népétől ugyan nem olvashatók benne közmondások, de a hollandiai Leideni Egyetem irodalomtörténésze által írt munka alapvetően mégis átfogónak tekinthető. És egyszersmind dicsérendő, hiszen Mineke Schipper előszóból vett szavaival élve „a világ legkurtább irodalmi műfaját képviselő közmondások” eme válogatása másfél évtizedes gyűjtés után, 15 735 példa feldolgozását követően íródott, amelyek eredetileg 240-nél több nyelven születtek, és legalább 150 országból származnak.

A nőkről szóló, a nőkre vonatkoztatott és a férfiak figyelmeztetéséül szánt közmondásokat is tartalmazó könyv Előszavát öt fejezet követi: A női test, Életfázisok, Az élet dolgai, Nőhatalom, Képek üzenetei. Plusz az Epilógus: Képzelőerő a globalizáció korának közmondásaiban.

Az Előszóban egyebek mellett megismerhetjük az írásos formában ránk maradt legrégebbi közmondásokat, és megtudhatjuk megtalálásuk helyét. Vélhetően lesznek, akiket meg fog lepni, hogy az első ismerteket mennyire régen fogalmazták meg. Szól a műfaj szüleményeinek hatásairól. Bemutatja jellegzetességeiket és leírja, használatukkor némileg változhat a jelentéstartalmuk, de belső magjuk változatlan marad. Rámutat, hogy az idő előrehaladtával mennyiféle helyen és formában megjelennek közmondások, melyekből már az előszóban hetvennél többet felvonultat. Ami kiemelten fontos, a szerző megjegyzi, hogy „ez a könyv nem a »valóságról« szól: a közmondások ugyanis nem tükrözik a »valóságot«. E

tömerdek apró textus ideálokat jelenít meg, valamint az ilyen ideáloktól való sajnálatos elfajzásokat, már ahogy azt az ideálok védelmezte érdekek képviselői elképzelik.”

A női test fejezetben a testrészekre (az agytól a fejen, a karokon, a vaginán és a faron túl a lábfejjig minden szóba kerül) vonatkozó közmondások szerepelnek, továbbá a szépség és a szépítkezés kapcsán születettek.

Az *Életfázisok* fejezetben a lánygyermektől kezdve, annak szüzessége fontossága mellett a (sokszor gondnak tekintett) feleségeken, társfeleségeken és özvegyeken át eljutunk a (mindig dicsért) anyáig és az anyósokig, végül az időskorig.

Az élet dolgai fejezetben a szerelem, a szex, a termékenység, a terhesség és a szülés kerül terítékre a közmondások bőséges világából.

A nőhatalom fejezetben a verbális képességek, a nőkre háruló munkák, a tudásuk, a ravaszságuk, a boszorkányságuk és más okkult erők kerülnek szóba, és hogy a férfiaknak – sok közmondás szerint – milyen ellenintézkedéseket kell foganatosítani a nők ellenében, akiket ugyan néha megvernek, máskor viszont a nők bántalmazták a férjüket.

A képek üzenetei fejezetben a szerző azt tárgyalja, hogy a nőket a férfiak gyakran használati tárgyakként kezelik, akikről metaforák formájában beszélnek a közmondásokban. Így aztán a nő lehet például edény, virág, fa, gyümölcs vagy éppen valamilyen állat (mondjuk tojógalamb). Seregnyi közmondásban a férfiak a cselekvők, a nők csupán a cselekvés tárgyaivá vannak lealacsonyítva. Gyakran a pokolhoz hasonlítják a nőt. Azért ennek az ellentétjére is akadnak példák, amikor a nőt, a feleséget, az anyát a mennyországgal társítják.

Az *Epilógusból* megtudjuk, hogy miközben a közmondások jelentős kulturális különbözőségekről is képet adnak, rengeteg hasonlóságot tartalmaznak. A szerző szerint az ember történelmének évezredek átívelő alakulása vonatkozásában sokatmondó, hogy a nőkről szóló közmondások többségét a férfiak szemszögéből alkotják, ezzel szemben a női szemszögből a férfiakat bírálatokkal illető közmondások száma csekély.

A könyv végén olvashatók a jegyzetek. Két oldalon ír az érintett nyelvekről, kultúrákról és országokról. Legvégül bő hét oldalon az országok, kultúrák és nyelvek jegyzéke található.

Tartalmáról jut eszembe. E szakértő magyarázatokkal gazdagított mű végigolvasása alighanem minden érző ember lelkét megmozgatja. Mély érzelmeket vált ki. Elgondolkodásra sarkall.

A felcseperedési folyamat részeként, legkésőbb az óvodás évek alatt felismerjük, ha akkor nem is értjük még, de ráeszmélünk, hogy kislányok és kisfiúk között szemmel látható és élethosszig (?) fennmaradó biológiai különbségek vannak. A baj felnőttkorban kezdődik. Egyeseket olyan – részben az egyén fölényeskedő alaptermészetéből fakadó, részben az adott társadalomban megszokott – nézetek

vezérelnek, amelyek mentén különbséget tesznek nők és férfiak között. A nőket régóta a férfiak alárendeltjeként kezelték (ehhez lásd például a *Fej és nyak* alfejezetet). Ehhez igazodva kellett viselkedniük, ha nem akarták önmagukat kitenni a férfiak és más nők szájából eredő rosszálló szavaknak. Ha olyasmit cselekedtek, amiket az elvek, akárha íratlanok, csak a férfiaknak engedélyeztek, rögvést megvetés és gúny tárgyának tették ki magukat. Nem csak az ó- és középkor egyes népeinél volt úgy, néhol a nőket máig kevesebbnek vélik a férfiaknál, néha egyenesen értéktelennek, hivatalos jogaik is kevesebbek, ezért helyzetük sok mindenben hátrányt szenved. Mindezek tetejébe nemritkán szexuális tárgyként tekintenek rájuk. A női vélemények széles körű elterjedését és annak elismerését, hogy nekik is lehet igazuk, ősidők óta az elnyomás terhe nehezíti. Bár azt hozzá kell fűzni, hogy a harmadik évezredben itt-ott már változtak, vagy jó irányba változóban vannak a vonatkozó viszonyok: bizonyos tekintetben javul a nők helyzete, megítélésük és szabad lehetőségeik.

Kinek ajánlható ez a könyv? Mindenkinek. De nem szabad csak úgy átfutni, hogy na, ezt is elolvastam. (Ez amúgy minden könyvre igaz, nincs értelme olvasni, ha nem mélyedünk el a szövegben, ennek híján nincs megértés.) Minden szavát meg kell érezni. A háromezer és még néhány száz közmondást felvontató kötetben örömeiket lelhetik a pusztán a poénos közmondások humorán felnevetni kívánók. Kedvükre valónak fogják találni a mögöttes mondanivalóra is nyitott kíváncsi természetűek, akiket a hétköznapi beszélgetéseinek szintjénél mélyebben érdekelnek a nők és a férfiak lelkivilágának rejtelmek. E könyv által alaposabban megérthetők a két nem gondolkodásmódbeli eltérései. Érdeklődve forgathatják a szemellenző nélkül élők, akik a saját szájukon kiáramló hangok mellett hajlandók meghallani mások szavát, jajkiáltását is. Ők mind bizonyára elmélyülten, lapjaiba teljesen belefeledkezve fogják végigolvasni. Mert e könyv azzal emelkedik ki a közmondásokat egyszerűen csak összeíró könyveknél, hogy nem pusztán csak nevetetni akar. Általuk kíván rávilágítani egyfelől arra, hogy a nők helyzete-élete évezredek óta, a Föld több pontján még napjainkban sem mondható könnyűnek – és így még igen finoman fogalmaztam. Sok poén mögött ott a szívtelenség. Vannak, akik úgy vélik, hogy uralkodhatnak, hogy irányítaniuk kell a szerintük náluk kevesebbet érő nőket, akiket ők birtokolhatnak. Sok közmondás mondanivalója a könyvből idézett szavakkal: „politikailag felettebb inkorrekt”. De mindenképpen árulkodnak az adott társadalmakról. Mégsem csodálkoznék, ha lennének, akiket felháborít, hogy a nőket lekicsinylő és lemondó nézeteket megfogalmazó közmondások egyáltalán megszülettek. Ezek a közmondások ugyanis arra utalnak, hogy sok férfi előtérbe helyezi saját érdekeit, önmaga felmagasztalását tartja fontosnak, és nemritkán a nők kárára. Igaz, azt is le kell írni, hogy ez azért a nők részéről is előfordul a férfiak kárára. A férfiuralomban hívőknek vélhetően nem fog tetszeni a könyv. Ez természetesen nem a

szerző és a közmondások hibája, csakis a férfiakat a nőknél fontosabbnak gondolóké. Másfelől sok olyan közmondás is van benne, melyek erőt adhatnak a női olvasóknak, mert a nők erejét bizonyítják, ami megmutatkozik például szépségükben, utódszülő képességükben, munkabírájukban és nem utolsósorban akaraterejükben.

A könyv mondandója – szerintem. Mindig fontos lenne a másik nem képviselőire is odafigyelni. Mivel minden emberben – nőkben és férfiakban is – van hiba, és mert a másik nemhez való hozzáállás nem egy megváltoztathatatlan természeti állandó, ezen igenis lehet alakítani. Ezzel javulhatna nők és férfiak egymáshoz viszonyulásának mindenkori helyzete. Mert jó lenne végre mindenki által belátni azt a tény, hogy a férfiak és a nők egyvalamiben biztosan egyenlők: mind emberek vagyunk.

Végül e szakszerűségében, eredetiségében és minőségében ritkaságszámba menő, könnyen olvasható stílusban megírt könyv eredeti címét is idehozom: *Never Marry a Woman with a Big Feet* (Yale University Press – New Haven and London, 2003).

(Mineke Schipper: Soha ne vegyél el nagy lábú nőt! Szólások és közmondások a nőkről a világ minden tájáról. Partvonal Könyvkiadó, Budapest, 2007)

Németh István: Alkony